

EKONOMISK POLITIK FÖR AFRIKA

Av AMOR BEN-YOUSSEF

Svensk Tidskrift har glädjen att i en artikel av en framstående tunisisk ekonom presentera en syn på u-landsproblematiken som torde vara tämligen karakteristisk för uppfattningen i de berörda länderna själva. Självfallet svarar författaren ensam för sina åsikter. Att Svensk Tidskrift ansett det av intresse att publicera inlägget för en svensk läsekrets innebär inte att redaktionen ställer sig bakom påståenden eller värderingar i detsamma.

UNDER DE senaste åren har den ekonomiska välfärdens problem vunnit allt större aktualitet. Folken kräver att missförhållanden avlägsnas som de uppfattar som oförenliga med civilisationens framsteg. Ur denna synpunkt kan de skandinaviska ländernas, och särskilt Sveriges, ekonomiska historia tillhandahålla vissa lärdomar på den ekonomiska politikens område som skulle kunna anpassas efter afrikanska förhållanden och tjäna som rättesnöre för dem som har att bära ansvaret för den politik som skall lösa konflikten mellan kravet på standardstegring och nödvändigheten av uppoffringar.

»Påträngande behov» — en realistisk föreställning?

Standardstegringen är självfallet direkt förbunden med de mål som uppställs för den ekonomiska aktiviteten i ett land. »Utvecklingen»

visar sig för befolkningen just i en gynnsam förändring av människornas egna levnadsvillkor. Sedan utvecklingsprocessen väl kommit i gång, har folket alltid en tendens att vilja forcera den. Det är därför som motsättningen mellan den ekonomiska nödvändigheten — tvånget att spara — och de sociala och politiska kraven — lönehöjningar — skulle kunna innebära ett så besvärligt problem för de afrikanska staterna.

Låt oss till att börja med precisera, att den följande framställningen kommer att behandla tre olika typer av konflikter.

Först och främst konflikten mellan rättigheter och plikter: vi kan inte acceptera något system av ekonomiska privilegier. Vidare konflikten mellan jämlikhet och produktivitet: här anmäler sig problemet om de uppoffringar vid inkomstfördelningen som fordras för det ekonomiska framåtskridandet.

Slutligen den ideologiska konflikt som måste lösas när ett utvecklingsland väljer den ekonomiska politik det vill följa — förhållandet mellan statsingripande och enskilda initiativ.

Det centrala problemet är att få människorna att acceptera att höjningen av deras genomsnittliga levnadsstandard måste uppskjutas för att tillåta den nödvändiga kapitalbildningen. Genom att vidmakthålla den aktuella konsumtionsnivån måste man på längre sikt bekämpa befolkningens intensiva önskan att i största möjliga utsträckning bli delaktig av den moderna tidens förmåner, varigenom resurser skulle frigöras för investeringar. Att på detta sätt hålla tillbaka standardstegringen får inte uppfattas som en utsugning, utan som en garanti för en förbättring av kommande generationers levnadsvillkor.

Varför ökar konsumtionsbenägenheten i Afrika?

Om det befinner sig nödvändigt att strängt begränsa konsumtionsnivån, hur skall man då hindra de grupper i samhället, vars inkomster växer, att tillgodose mindre angelägna konsumtionsönskemål? Hur skall man ställa sig till den ökning av konsumtionsbenägenheten som kan konstateras i utvecklingsländerna? Den är i själva verket en omedelbar följd just av den inledda utvecklingsprocessen, och kan kon-

stateras i både det vita och det svarta Afrika liksom i de flesta andra u-länder. Man kan erinra om de typiska fenomenen: transistorapparaten i Nordafrika, cykeln i det svarta Afrika. Inkomstförbättringarna skapar nya behov och framförallt en intensiv önskan att tillfredsställa dem.

Befolkningen i dessa länder har emellertid inte samma förmåga till ekonomiskt förutseende som i mer utvecklade länder. De nya inkomsterna uppslukas därför omedelbart av nya utgifter. Tillgodoseendet av sekundära, i detta sammanhang alltså överflödiga, behov inskränker på det sparande som kan disponeras för investering med sikte på en produktivitetstegring.

Man erinrar sig Gunnar Myrdals definition av ekonomisk utveckling i termer av en standardstegring för massorna — ett politiskt postulat av utomordentlig betydelse i de underutvecklade länderna enligt hans mening. I de afrikanska länderna är det i själva verket nödvändigt att begränsa denna konsumtionsstegring för att skaffa utrymme för en produktivitetshöjning. De utvecklingsfrämjande faktorerna, framför allt just kapitalbildningen, måste kämpa mot konsumtionens tillväxt och behovens mångfaldigande. Om regeringarna med kraft driver en rationell ekonomisk utvecklingspolitik kan massorna vänta sig en standardhöjning; om däremot utvecklingspolitiken äventyras, hotas också framtidens lev-

nadsstandard, välståndstegringen hejdas.

Vi måste utgå från följande konstaterande: sedan femtonhundratalet har de europeiska länderna i sin ekonomiska utveckling genomgått två stadier: Under det första växte antalet anställda utanför jordbruket, samtidigt som deras individuella arbetslön märkbart översteg vad som gällde inom den agrara ekonomin. Under det därpå följande skedet har tillväxten av dessa grupper gått i långsammare takt, allteftersom möjligheterna till befolkningsavtappning på landsbygden minskat, men industrilönerna har fortsatt att stiga.

Den ekonomiska utvecklingen har alltså försiggått i etapper. I vissa länder i Afrika — liksom i de flesta länder som nyligen vunnit sitt oberoende — vill man nu forcera utvecklingen och nästan till varje pris förkorta proceduren till ett enda steg, detta under inflytande av vad man skulle kunna kalla en »smitta» från europeiska arbets- och lönevillkor. Varför är egentligen denna strävan något att vända sig emot? Därför att psykologiskt sett möjligheten till en verklig ekonomisk utveckling förutsätter två saker: för det första att lönerna i städerna inte alltför mycket avlägsnar sig från vad som gäller på landsbygden, för det andra att de afrikanska arbetslönerna *icke* samordnas med de europeiska.

Winston Churchill har som bekant hävdat att den verkliga för-

klaringen till järnridån skulle vara just en strävan inom östblocket att undvika denna »smitta» från en jämförelse med levnadsvillkoren på västsidan. Något liknande gäller i varje fall vårt problem. Det gäller att undvika att den afrikanske löntagaren tar alltför starkt intryck av västerländsk standard och utnyttjar sina stigande inkomster enbart till att tillfredsställa en ökande konsumtionsbenägenhet. Om man erkänner att det är nödvändigt att bibehålla nuvarande konsumtionsnivå i Afrika, står man alltså inför tvånget att dämpa den fascination som utgår från den västerländska levnadsstandarden. Järnridån är strängt taget ingen rysk uppfinning; japanerna upprättade något liknande under 1800-talet för att skydda sin egen utvecklingspolitik. Utan att gå så långt som till att sänka en verklig ridå omkring Afrika, kommer man dock inte ifrån att en viss isolering framstår som nödvändig.

Självfallet är denna nödvändighet inte lika påträngande nu som för hundra år sedan. Men är den inte trots allt allvarlig nog, när man betänker vår tids allt mer inflytelserika masskommunikationsmedia? Det är givet, att det inte går att helt och hållet undvika varje assimilation mellan de olika levnadsnivåerna, men man måste inrikta sig på att begränsa den så mycket som möjligt. Risken för »smitta» i fråga om konsumtionsvanor kan avlägsnas eller i varje

fall dämpas genom att slå till bromsen mot tendenserna till lönehöjning. Förutsättningen för att en sådan politik skall kunna försvaras är självfallet en så effektiv priskontroll att befolkningens köpkraft inte sjunker och att inte resultatet av dagens ansträngningar spolieras av morgondagens inflation.

Tunisien är ett exempel på en sådan politik. Pris- och lönestatistiken ger vid handen att köpkraften i detta land icke märkbart förändrats sedan 1957 — mellan 1958 och 1959 sjönk detaljhandelspriserna i själva verket med 3%.

Är afrikanens strävan efter standardstegring berättigad?

Framställer man den frågan måste man göra klart för sig att det gäller ett dilemma på två skilda plan.

På det teoretiska planet gäller det enbart motsättningen mellan det långa och det mycket korta perspektivet. Med andra ord: den breda massan vill snarast möjligt gå en ekonomisk genväg till en växande ekonomi av västerländsk typ; men mot detta strider just det ofrånkomliga kravet på kapitalackumulation. Under detta skede bör därför de individuella inkomsterna stiga mycket svagt och nationalinkomsten växa så snabbt och regelbundet som möjligt. Detta är det mönster vi finner både på västsidan — Japan mot slutet av förra

århundradet — och i öst — Sovjetunionen under de första femårsplanerna.

På det praktiska planet framträder problemet att bibehålla nuvarande levnadsstandard som en fråga om att bjuda motstånd mot alla pådrivande krafter. Politiska, psykologiska och sociologiska faktorer erbjuder en mängd hinder för en öppet och klart proklamerad sparsamhetspolitik. Det är mycket svårt att få människorna att gå med på att stanna kvar vid nuvarande inkomst- och konsumtionsnivå. Däremot är det lättare att vinna konsumenterna för tanken på en stegring, men en långsam och välavvägd sådan. Lönerna och andra inkomster tillåtes stiga något, levnadsstandarden höjs något allteftersom utvecklingen fortskrider — men tillväxttakten på detta område hålles lägre än för nationalinkomsten i sin helhet, detta som en följd av ökningen i investeringsvolymen.

Statsingripande mot inflation

Den viktigaste uppgiften för en »planhushållare» när det gäller utvecklingsarbetets finansiering är att undvika inflation. Denna innebär nämligen en av de retarderande faktorer som är svårast att bemästra. En samordnad ekonomisk politik måste framförallt inrikta sig på denna fara, om inte folkets levnadsstandard ständigt skall allvarligt riskeras.

Förutsättningen för en gynnsam utveckling av människornas levnadsvillkor är självfallet att köpkraften kan bevaras. En rimlig ekonomisk utveckling i de afrikanska länderna kräver att man lyckas undvika både prisstegringar och förmögenhetsanhopning hos en ytterst liten del av befolkningen — mellanhänderna. Jag nämnde nyss, att detaljhandelsprisindex i Tunisien exempelvis mellan 1958 och 1959 sjönk med 3%; med andra ord, köpkraften har inte fluktuerat nämnvärt sedan 1957.

Den politik med igångsättande av omfattande arbetsprojekt som förekommer i de flesta u-länder medför vissa allvarliga risker för de arbetande klassernas levnadsstandard, som endast lämpligt avvägda samhällsinslag kan

undanröja. Den närmaste effekten av sådana arbeten är ju nämligen att betydande mängder betalningsmedel sättes i omlopp. På kort sikt är emellertid projekten inte produktiva: de ökar inte omedelbart nationalprodukten. Den totala köpkraften kommer alltså att överstiga summan av total produktion och importerade varor och tjänster, med allvarlig risk för inflation som uppenbar konsekvens. Denna risk minskas emellertid om de för den ekonomiska politiken ansvariga som t. ex. skett i Tunisien, genomför en samordnad politik av löne- och prisstabilisering. Samtidigt fordras en politik som stimulerar det personliga sparandet — och kanaliserar detta så att det bäst gagnar investeringarna för landets ekonomiska tillväxt.